

วัดกลางบางแก้ว นั้น เดิมชื่อ วัดคงคาราม คนทั่วไปแถบบริเวณนครชัยศรีนี้ มักเรียกว่า วัดกลาง จากสภาพโบราณวัตถุภายในวัด เป็นต้นว่า อุโบสถ ใบเสมา และวิหาร ตลอดจนพระพุทธรูปหินทรายแดง ซึ่งเป็นพระประธานในอุโบสถ คือ หลวงพ่อโต พอจะสันนิษฐานได้ว่า เป็นวัดที่สร้างขึ้นมาในสมัยยุคต้นของอยุธยา หรือ ตอนปลายของยุคอยุธยา เพราะปรากฏตามรอยจารึกว่า

- ได้ตั้งวัดเมื่อปี พ.ศ. ๑๘๙๕
- ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อปี พ.ศ. ๑๙๐๕
- เขตวิสุงคามสีมา กว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๒๖.๕๐ เมตร
- ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ ๒๓ ไร่ ๖๔ ตารางวา โดยมีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็น โฉนดเลขที่ ๑๐๗๓๔ กรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของวัด

วัดกลางบางแก้ว ได้รับการปฏิสังขรณ์ ซ่อมสร้างสืบต่อกันเรื่อยมา และ หากพิจารณาดูสภาพโดยทั่วไปแล้ว ก็พอจะสันนิษฐานได้ว่า เป็นวัดที่เคยเจริญรุ่งเรืองมาแต่ในสมัยอดีต เพราะมีการวัดอุทหลายอย่างที่แสดงให้เห็นว่า ได้มีการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์สืบเนื่องกันต่อๆ มา เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ และภาพจิตรกรรมฝาไม้สักทองด้านในหอไตร ซึ่งมีความงดงามมาก อันแสดงถึงฝีมือช่างเมื่อครั้งยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ และ ในนิราศของท่านกวีเอกสุนทรภู่ เมื่อครั้งผ่านมาแม่น้ำนครชัยศรีเข้าคลองบางแก้ว ไปนมัสการพระปฐมเจดีย์ หรือ พระแท่นดงรัง (ไม่แน่ใจ) จะเห็นได้ว่า ในครั้งกระนั้น (วัดคงคาราม หรือ วัดกลางบางแก้ว) ได้เจริญรุ่งเรืองใหญ่โต ซึ่งท่านกวีเอกสุนทรภู่ได้กล่าวไว้ว่า

ถึงบางแก้วมองเขม้นไม่เห็นแก้ว	เห็นแต่แนวคงคาพุกชาลอลอน
มีวัดหนึ่งโตใหญ่ใกล้สาคร	สง่าอนช่อฟ้าศาลาตะพาน
ดูเบื้องบนอวาสก็ลาดเลื่อน	ต้นตะเคียนร่มกรปรกวิหาร
อีกทั้งสระโกสุมปทุมมาล	บ้างตุมบานเกสรอ่อนละออ
ที่คิดถึงบัวทองของน้องแก้ว	ยังเพริดแพรพรรณรายสีดาหยนอ
กำลังสดมิได้เศร้าน่าเคล้าคลอ	ที่เคยขอชมเล่นไม่เว้นวัน
ตั้งแต่พี่จำพรากมาจากน้อง	มิได้ต้องบัวทองประคองขวัญ
ชมแต่บัวริมน้ำยิ่งรำพรรณ	แสนกระลั่นไครกเศร้าจวนเข้าคลอง

ซึ่งหมายถึง วัดกลางบางแก้ว ที่อยู่ริมแม่น้ำนครชัยศรีนั่นเอง

ต่อมา ในครั้งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ได้เสด็จมาตรวจวัดบริเวณแม่น้ำนครชัยศรี ถึงวัดคงคาราม เห็นว่าเป็นวัดที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำนครชัยศรี ตรงปากคลองบางแก้ว และได้ทรงถามมัคนายกวัด ทรงทราบว่าเป็นวัดที่ประชาชนส่วนใหญ่เรียกว่า วัดกลาง พระองค์จึงประทานชื่อให้ว่า วัดกลางบางแก้ว และในระแวกนี้มีวัดใกล้เคียงกันอยู่อีก ๒ วัด ซึ่งมีอาณาเขตวัดติดต่อกัน คือ ด้านทิศใต้ ติดต่อกับวัดใหม่สุประดิษฐาราม ด้านทิศตะวันตก ติดต่อกับวัดตุ๊กตา พระองค์จึงได้ประทานชื่อให้ใหม่ว่า วัดกลางบางแก้ว ในราวปี พ.ศ. ๒๔๖๕ ซึ่งเป็นสมัยหลวงปู่บุญชนโอชิต ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดกลางบางแก้ว (หรือ วัดคงคาราม)

สำหรับเจ้าอาวาสที่ปกครอง วัดกลางบางแก้ว นั้น เท่าที่สืบขึ้นไปในอดีต สามารถสืบได้เพียง ๓ องค์เท่านั้น ที่ถัดจากหลวงปู่บุญขึ้นไป ส่วนก่อนนั้นเป็นใคร ไม่สามารถสืบได้ เนื่องจากเป็นเวลารานาน

เจ้าอาวาสองค์ก่อนหลวงปู่บุญ คือ พระปลัดทอง ครองเจ้าอาวาสอยู่ยาวนาน เพราะท่านมีอายุถึง ๙๐ ปีเศษ ประมาณว่าท่านเป็นเจ้าอาวาสอยู่ไม่ต่ำกว่า ๔๐ ปี ก็จะเป็นปี พ.ศ. ๒๓๗๔ ซึ่งนับว่าเป็นเวลานานเกินที่จะมีใคร จำความเรื่องราวได้ เนื่องจากคนยุคก่อนนั้น ชาดช่วงตอนการสืบทอดไปแล้ว ดังนั้นลำดับเจ้าอาวาส วัดกลางบางแก้ว เท่าที่ลำดับได้ถึงปัจจุบัน มีดังนี้

๑. ท่านเจ้าคุณในติก ไม่ทราบนามจริงของท่าน รู้แต่เพียงว่า เป็นเจ้านายในราชวงศ์ มาครองวัดกลางบางแก้วอยู่ ปลุกฎิไ้หลังหนึ่ง เป็นพระฝ่ายวิปัสสนา
๒. พระปลัดทอง มรณภาพราวปี พ.ศ. ๒๔๑๔
๓. พระอธิการแจ้ง หรือที่ชาวบ้านเรียกท่านว่า หลวงพ่อแก่ มรณภาพราว ปี พ.ศ. ๒๔๒๔
๔. พระพุทธรูปยืน (หลวงปู่บุญ ชนฺธโชติ) เป็นเจ้าอาวาส ปี พ.ศ. ๒๔๒๙ ถึงปี พ.ศ. ๒๔๗๔ รวม ๔๕ ปี
๕. พระปลัดหล่อ รักษาการเจ้าอาวาสอยู่ ๔ ปี
๖. พระพุทธรูปยืน (หลวงปู่เพิ่ม ปุณฺณวลโน) เป็นเจ้าอาวาส ปี พ.ศ. ๒๔๔๒ ถึงปี พ.ศ. ๒๔๖๖
๗. พระปลัดใบ คุณวีโร รักษาการเจ้าอาวาส ปี พ.ศ. ๒๔๖๖
๘. พระครูสิริชัยคณาภรณ์ (สนั่น จีรวโร) เป็นเจ้าอาวาส ปี พ.ศ. ๒๔๖๗ ถึงปี พ.ศ. ๒๔๘๔
๙. เจ้าอธิการบุญช่วย อาทโร เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน

ปัจจุบันนี้ วัดกลางบางแก้ว ได้พัฒนาการรุ่งเรืองมาเป็นลำดับ ด้วยการปฏิสังขรณ์ ซ่อมสร้างต่อเนื่องกันมา จากครั้งสมัยหลวงปู่บุญ และ ยุคก่อนนั้น ซึ่งได้สร้างถาวรวัตถุ ทั้งรูปธรรม และ นามธรรมไว้มาก ครั้น ถึงสมัยหลวงปู่เพิ่ม ก็ได้ทำนุบำรุงให้เจริญวัฒนายิ่งขึ้น เป็นลำดับมา จนได้ รับการยกย่องให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างในปัจจุบัน

สมัยหลวงปู่บุญปกครอง วัดคงคาราม หรือ วัดกลางบางแก้ว ก็ได้ปฏิสังขรณ์ ซึ่งเสนาสนะที่ชำรุด มีอุโบสถ เจดีย์ วิหาร ภูมิ และ เปลี่ยนแปลงซ่อมสร้างถาวรวัตถุต่างๆ ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ทั้งสร้าง ถาวรวัตถุขึ้นใหม่ในอารามก็มากอย่าง

ปี พ.ศ. ๒๔๓๐ ได้สร้างหอไตร เป็นที่เก็บคัมภีร์ พระไตรปิฎก ๑ หลัง พื้นล่างเป็นสระขังน้ำ เพื่อป้องกันมด และ ปลวก ไปทำอันตรายต่อ พระไตรปิฎก

ปี พ.ศ. ๒๔๓๓ สร้างมณฑป เป็นที่ประดิษฐานปูชนียวัตถุ มีวัตถุ มีพระพุทธรูปเป็นประธาน และ ประดิษฐานรอยพระพุทธรบาท ซึ่งเป็นสถานที่ พุทธศาสนิกชน ประชุมกันบูชาสักการะ ในวันเพ็ญกลางเดือน ๓ เป็น ประจำของทุกปีตั้งแต่สร้างมา

ปี พ.ศ. ๒๔๔๔ สร้างศาลาการเปรียญใหญ่ ๒ หลังแฝด มีฝาและ ลูกกรงเหล็กกรอบ มีบันไดก่อด้วยอิฐ ๔ บันได กับทั้งมีศาลาสักดำนละ ๑ หลัง เป็นศาลาลอยเสาดั้งอยู่บนดิน และ สร้างหอสวดมนต์ใหญ่ ๒ ชั้น มีมุขหน้า ๑ หลัง

ปี พ.ศ. ๒๔๖๔ สร้างศาลาสำหรับปลงกรรมฐาน ๑ หลัง และในปี เดียวกันนี้ ได้สร้างศาลาแปดเหลี่ยม ชื่อ กระโจมไตร

ปี พ.ศ. ๒๔๖๔ สร้างวิหารใหญ่ ๑ หลัง คู่กับโบสถ์ เพื่อเป็นที่เจริญ สมถกรรมฐาน และ วิปัสสนากรรมฐาน ของพระภิกษุ สามเณร และ อุบาสก อุบาสิกา

ปี พ.ศ. ๒๔๖๙ สร้างกุฏิ ๒ ชั้นมีมุขหน้า เสา และ ฝาบางส่วนเพ คอนกรีต มุงกระเบื้องเคลือบสำหรับเป็นที่ไว้พระพุทธรูป และเก็บของสงฆ์ ซึ่งเรียกว่าหอพระ นอกจากนี้ได้ซ่อม และ สร้างวัตถุที่เป็นสมบัติของพระ ศาสนาไว้ในอารามอีกหลายอย่าง ดังเป็นที่เห็นประจักษ์อยู่ในบัดนี้

ปี พ.ศ. ๒๔๗๔ สร้างหอรบั้งบันไดเวียน

ปี พ.ศ. ๒๔๗๔ สร้างหอบูรณรังษณ์ ซึ่งเป็นที่เรียนพระปริยัติธรรม

วัดกลางบางแก้ว

ของ พระเนร และคฤหัสถ์ ด้วยไม้สักทองทั้งหลัง

หลวงปู่บุญ ปุณฺณวสุโน ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดกลางบางแก้ว เมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๐

เมื่อหลวงปู่เพิ่ม ได้เป็นเจ้าอาวาสวัดกลางบางแก้วแล้ว ท่านก็ได้ดูแลจัดการสิ่งต่างๆ ในหน้าที่เจ้าอาวาสและปฏิสังขรณ์ ซ่อมสร้าง ปรับปรุงถาวรวัตถุ และ การศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น

ปี พ.ศ. ๒๔๔๕ ได้สร้างโรงเรียนเพิ่มวิทยา

ปี พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้สร้างอนุสาวรีย์ อันเป็นที่ประดิษฐานรูปหล่อ ของ หลวงปู่บุญ ขนธโชติ

ปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้ปรับปรุงเสนาสนะสงฆ์ให้เหมาะสม

ปี พ.ศ. ๒๕๐๘ สร้างฌาปนสถาน

ปี พ.ศ. ๒๕๐๙ ได้ปฏิสังขรณ์วิหารใหญ่ของวัด

ปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้สร้างกำแพงอุโบสถหลังเก่า

ปี พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้ปฏิสังขรณ์ศาลาการเปรียญ

ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้ปฏิสังขรณ์กุฏิชายแม่ค้าและบูรณะซ่อฟ้าใบระกา เปลี่ยนกระเบื้องมุงหน้าอุโบสถ พร้อมทั้งปฏิสังขรณ์มณฑป ตลอดเวลาที่หลวงปู่เพิ่ม ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดกลางบางแก้ว ท่านได้สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่วัด และ พระศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ตลอดเวลาที่ท่านดำรงอยู่ในสมณะเพศเคร่งครัดด้วยปฏิบัติ ศีลาจารวัตรเป็นที่ศรัทธาอุปาสะแก่ศิษยานุศิษย์และประชาชนทั่วไป

มรดกทางอารยธรรมที่สำคัญในวัดกลางบางแก้ว อาทิ ความรู้ ภูมิปัญญาสาขาต่างๆ ในสมุดข่อยนับร้อยเล่ม รวมทั้งโบราณวัตถุล้ำค่า ทั้งที่เป็นถ้วยชามและเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ทั้งในและนอกประเทศ ที่เจ้าอาวาสแต่ละรูปได้รวบรวมเก็บรักษาไว้

นอกจากนี้ยังมีวัตถุมงคลและพระพุทธรูปสมัยต่างๆ ทั้งงดงามและมีคุณค่าทางด้านจิตใจอีกมากมาย รวมถึง ศิลปกรรม จิตรกรรม สถาปัตยกรรมทั้งยุคโบราณ และปัจจุบันที่ปรากฏอยู่ในบริเวณวัด

ทั้งหมดนี้ยังคงเป็น “Unseen วัฒนธรรม” ที่รอการศึกษาค้นคว้าวิจัย เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์เพิ่มขึ้นนอกเหนือจากการอนุรักษ์และสืบสานเพื่อการเยี่ยมชมเพียงอย่างเดียว